

■ آپک‌ها: انتظارات و پیشنهادات

علی بیرانوند | هادی شریف‌مقدم

■ چکیده

هدف: هدف از ارائه این مقاله، شناخت و پیاده‌سازی ویژگی‌های مورد انتظار در آپک‌های کتابخانه‌ای است، تا به کاربران خود این امکان را بدهند که بدون به مراجعه به سایت‌های اینترنتی، به منابع مورد نیاز خود دسترسی داشته باشند.

روش/رویکرد پژوهش: تحلیل متون

یافته‌ها: با وجود تقدم زمانی در ایجاد فهرست‌های کتابخانه‌ای نسبت به موتورهای جست‌وجو و کتابفروشی‌های اینترنتی، امروزه شاهد عقب‌ماندگی مشهود این فهرست‌ها نسبت به رقبای جدی آنها یعنی موتورهای جست‌وجوی اینترنتی هستیم. تحقیقات اخیر نشان می‌دهد که استفاده از فهرست‌های عمومی پیوسته (آپک‌ها)، نسبت به موتورهای جست‌وجوی اینترنتی از استقبال کمتری برخوردارند. بنابراین باید در سرویس‌های اطلاعاتی تغییراتی را اعمال و عقب‌ماندگی آپک‌های کتابخانه‌ای را نسبت به موتورهای جست‌وجوی عمومی اینترنتی مانند گوگل و یا کتابفروشی‌هایی چون آمازون، جبران کرد. نتیجه‌گیری: انتظارات یک کاربر در هنگام استفاده از آپک یک کتابخانه، بهره‌مندی حداکثری و سردرگمی حداقلی است. در واقع این انتظار تا امروز به صورت کامل و مورد انتظار محقق نشده است. جامعه کتابداری باید این هدف را برای خود ترسیم کند که آپک باید جذاب و کارآمد باشد و اگر استفاده از آن آسان‌تر از سایر رقبا نیست، حداقل به سهولت آنها باشد و از نقش کتابخانه‌ها به عنوان متولیان اطلاع‌رسانی در طول تاریخ دفاع شود.

کلیدواژه‌ها

فهرست عمومی پیوسته، اینترنت، کاربر کتابخانه، کتابدار

اُپک‌ها: انتظارات و پیشنهادات

علی بیرانوند | هادی شریف مقدم^۲

دریافت: ۱۳۸۷/۷/۲۱ پذیرش: ۱۳۸۷/۱۱/۶

۱. مقدمه

نویسندگانی چون کال‌هون^۳ (۲۰۰۶)، معتقدند که با توجه به رشد روزافزون موتورهای جست‌وجو و انتشارات الکترونیکی، اُپک‌ها^۴ هنوز هم نقش مهم و انکارناپذیری را در ارائه خدمات دستیابی به مجموعه‌های کتابخانه‌ای دارند و به‌طور مقتدرانه به کنترل فهرست کتاب‌های کتابخانه‌ها ادامه می‌دهند و محیط اطلاعاتی مشخص و هدفمندی را برای مراجعین در زمینه‌های مختلف علوم مهیا می‌سازند. اما می‌دانیم امروزه اُپک‌های کتابخانه‌ای این ویژگی را به‌طور کامل در خود ندارند که بتوانند کاربران خود را راضی نگه دارند و تنها با ارائه پیشنهاداتی در این زمینه می‌توان مسیر توسعه و کارایی بیشتر این ابزارها را در دسترسی به منابع افزایش داد و موجب رضایتمندی کاربران کتابخانه‌ها را فراهم کرد.

امروزه کتابخانه‌ها به دنبال طراحی فهرست‌های پیوسته‌ای هستند که به کاربر این امکان را بدهند تا بتواند نظر خود را در باره کتاب‌های مورد استفاده، اعلان کند. بنابراین کتابخانه‌ها با استناد به نظرات کاربران، می‌توانند میزان سودمندی و کارایی کتاب‌ها را بر حسب رتبه، مشخص کنند. علاوه بر این، فهرست‌های مذکور می‌توانند منابع جدید موجود را (که مربوط به کتاب‌هایی است که در گذشته به امانت گرفته شده‌اند) نیز معرفی کنند. همچنین به دنبال راهی هستند تا آثار مربوط به نقد و بررسی آثار انتشار یافته را به موضوعاتی که از نظر فیزیکی و الکترونیکی، بخشی از مجموعه کتابخانه محسوب می‌شوند، پیوند دهند (کال‌هون، ۲۰۰۶؛ باتز^۵، ۲۰۰۳).

۱. مربی کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه پیام‌نور مرکز چهارم (نویسنده مسئول)
biranvand@pnu.ac.ir
۲. دانشیار کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه پیام نور مرکز مشهد
3. Calhoun
4. OPACs = On-line Public Access Catalogue
5. Bates

بسیاری از نظرات و پیشنهادات برای اصلاح آپک‌های کتابخانه‌ای از سال ۲۰۰۰ - مقارن با زمانی که سائوپرل و سایه^۶ پیشنهادهایی مبنی بر چگونگی تغییر فهرست‌های کتابخانه‌ای ارائه کردند - تاکنون در حال اجراست اما نکته مهم این است که آیا آنها توانسته‌اند پس از گذشت چندین سال، همانگونه که ویژگی‌های عمومی جدیدی به آپک اضافه می‌کنند، راهی نیز برای ورود به سایر فهرست‌های کتابخانه‌ای پیدا کنند یا خیر؟ آیا کتابداران توانسته‌اند با تعدیل تکنیک‌ها و فناوری‌هایی که در حال حاضر در سایر منابع اطلاعاتی وجود دارد، فهرست‌ها را جذاب‌تر و کاربرپسندتر کنند یا خیر؟

محقق‌ی به نام مارکی^۷ (۲۰۰۷)، گفته است: «ما باید سریع تغییرات را اعمال کنیم، در غیر این صورت با خطر از دست دادن مخاطبان خود مواجه خواهیم شد». مارکی در مقاله خود سعی کرده تا نحوه عملکرد فهرست‌های کتابخانه‌ای را در جلب توجه کاربران کتابخانه‌ای مورد بررسی قرار دهد. او همچنین معتقد است برای رسیدن به سطح مطلوبی از رضایتمندی کاربران کتابخانه‌ای و رقابت با موتورهای جست‌وجوی قوی مانند گوگل و کتابفروشی‌هایی همچون آمازون^۸، باید برخی تغییرات ضروری را در مدت زمانی کوتاه و سریعتر از رقبای، به آپک‌های کتابخانه‌ای افزود. البته این موضوع رقابتی بودن و انجام اصلاحات در ساختار فهرست‌های پیوسته قبلاً توسط سائوپرل و سایه (۲۰۰۹)، مورد اشاره قرار گرفته است. پیشنهادهاتی که ایشان در مقاله خود برای اصلاح و پیشبرد فهرست‌های پیوسته ارائه کرده‌اند، در کمتر از چند ماه توسط کتابفروشی آمازون اجرا شده است و این گویای این مطلب است که زمان در ایجاد تغییرات حرف اول را می‌زند و پس از آن می‌توان به الگوبرداری از موتورهای جست‌وجوی اینترنتی برای اعمال تغییراتی اشاره کرد که بیشترین رضایتمندی را نزد کاربران به خود اختصاص داده‌اند. این الگوبرداری می‌تواند به ارائه آپک‌های کتابخانه‌ای موفق و منطبق با نیازهای اطلاعاتی کاربران کمک کند. در تکمیل این موضوع باید در نظر داشته باشیم که یک فهرست کتابخانه‌ای، یک موتور جست‌وجوگر وب یا یک کتابفروشی اینترنتی را نمی‌توان به علت وجود تفاوت‌های حوزه اطلاعاتی، به صورت مستقیم با یکدیگر مقایسه کرد، اما می‌توان از ویژگی یکی به طور کارآمد و مفید برای دو مورد دیگر استفاده کرد.

۲. فهرست کتابخانه‌ای

فهرست‌نویسی در اکثر کشورهای جهان بیش از ۱۵۰ سال پیش آغاز شده و طی این سال‌ها پیشرفت‌های قابل توجهی در این زمینه صورت گرفته است. می‌توان با اطمینان کامل گفت رؤیای کتابداران برای دستیابی به رکوردهایی از مطالب کتابخانه‌ای که در سراسر جهان وجود دارند، به واقعیت تبدیل شده است. در حال حاضر، به فهرست‌های سایر کتابخانه‌ها می‌توان

6. Sauperl & Saye

7. Markey

8. Amazon

دسترسی داشت و زمینه ارتقاء فهرست‌های کتابخانه‌ای خود را فراهم آورد. همچنین با ایجاد ارتباط با دیگر کتابخانه‌ها، به انتقال اطلاعات کتابشناختی اقدام کرد. با به اشتراک گذاشتن داده‌ها طی چندین دهه متمادی از طریق شبکه‌های کامپیوتری و ورود اینترنت به عرصه فناوری، فرصت همکاری و اشتراک اطلاعات به‌طور چشمگیری افزایش یافته است. البته ممکن است دستیابی به داده‌های مورد نظر، مشکل باشد. بنابراین، بسیاری از کاربران به سراغ منابع اطلاعاتی‌ای می‌روند که گوگل فراهم آورده و دستیابی به آن راحت است.

یکی از جنبه‌های کارآمد ورود اینترنت در عرصه فهرست‌های کتابخانه‌ای و خدمات از راه دور، سرعت بخشیدن به دیجیتال‌سازی مجموعه‌ها در سال‌های اخیر بوده که به یکی از بخش‌های مهم کتابخانه‌ای تبدیل شده است. به دو دلیل از موتورهای جست‌وجو (گوگل و آمازون) استفاده می‌کنند:

۱. مطالب را با سرعت و سهولت در اختیار کاربران قرار دهند.

۲. از مطالب محافظت نمایند.

۱-۲. دیجیتالی کردن کتابخانه‌ها و تأثیر آن بر فهرست‌های کتابخانه‌ای

بسیاری از کتابخانه‌ها طرح‌های دیجیتال‌سازی خود را به‌طور مستقل یا مشترک، آغاز کرده‌اند. به‌عنوان مثال، گوتتری^۹ (۱۹۹۹)، گزارشی از طرح مربوط به دیجیتالی کردن نشریه‌های قدیمی را ارائه کرد که پس از اتمام کار، فهرست‌های کتابخانه‌هایی که در این طرح همکاری کرده بودند به علت حجم بالای رکوردهای مربوط به مقاله‌های موجود در نشریه‌ها، گسترده‌تر شده بودند. به این ترتیب، فهرست‌های کتابخانه‌ای دچار تغییر و دگرگونی می‌شوند که این تغییرات شامل تهیه رکوردهای کتابشناختی به همراه توضیحات اضافی درباره منابع کتابخانه‌ای و در برخی موارد، ارائه طریقی برای دستیابی به پایگاه داده‌های کاملاً متنی و سایر منابع می‌شود. این تغییرات در حجم و کیفیت ارائه مطالب، نتیجه دیجیتالی کردن کتابخانه‌هاست. یکی دیگر از طرح‌های دیجیتالی کردن منابع کتابخانه‌ای در سال ۲۰۰۴ توسط گوگل انجام شده است که در این زمان، منابع اطلاعاتی کتب گوگل با تغییرات اساسی، از طریق دیجیتال‌سازی مطالب کپی شده از کتابخانه‌های بزرگ آمریکایی و انگلیسی در سراسر جهان، در اختیار کاربران قرار گرفت. این‌گونه اقدامات باعث شد تا کاربران کتابخانه‌ها نسبت به فهرست‌های کتابخانه‌ای نوعی احساس بی‌هودگی کرده و برای رفع نیازهای اطلاعاتی خود به ابزارهای اطلاع‌رسانی مانند گوگل روی بیاورند (سائوپرل و سایه، ۲۰۰۹).

اگرچه ارائه هم‌زمان خدمات دیجیتالی و سنتی توسط کتابخانه‌ها باعث ایجاد مشکل در فعالیت کتابداران و سردرگمی برای کاربران می‌شود، اما ظاهراً این تنها راهی است که

9. Guthrie

کتابخانه‌ها می‌توانند در مقابل رشد و توسعه مداوم گوگل و دور شدن روزافزون کاربران خود (به علت تمایل استفاده از گوگل)، انجام دهند.

توجه داشته باشید که اسناد دیجیتالی همیشه در قالب متن موجود نیستند. هفت سال پیش تعدادی از مجموعه‌های موجود در اینترنت، غیرمتنی بودند. از جمله این مجموعه‌ها می‌توان به مجموعه موسیقی‌های تاریخی آمریکا که به دانشگاه داک^{۱۰} تعلق دارند، و یا مجموعه دیگر مانند کتابخانه‌های دانشگاه آکسفورد بودلیان^{۱۱} اشاره کرد که موضوع آن مربوط به اتومبیلرانی و انتقال تصاویر آن است. نقشه‌های گوگل^{۱۲} را می‌توان مهم‌ترین تغییر در طی هفت سال اخیر دانست. البته بسیاری از کتابخانه‌ها مجموعه‌های تصویری خود را که شامل نقشه‌هاست، زودتر از گوگل ارائه داده‌اند. سایر رقبا نیز در این سال‌ها، تولیدات مشابهی را عرضه کرده‌اند. جی بیوس^{۱۳} (۲۰۰۷)، نهایت تلاش خود را به کار برد تا بر این مشکل گوگل در آمریکا فائق آید و رابطی ایجاد کند که به جای مکان‌های محدود در آمریکا، در سطح شهرهای بزرگ دنیا به جست‌وجو پردازد. برخی از کتابخانه‌های عمومی اروپایی، با استفاده از طرح‌های دیجیتال‌سازی خود، به همکاری با مراکز بایگانی و سایر مراکز مربوط به میراث فرهنگی می‌پردازند تا به این وسیله تاریخ محلی خود را نشان دهند. کالیمرا^{۱۴} (۲۰۰۶) راهکارها و نمونه‌هایی از فعالیت‌های مفید عملی مثل Virtual Heritage Project که طرح دیجیتال‌سازی کارت‌پستال‌های ناحیه‌ای است را ارائه داد. به هر حال، تمامی نمونه‌های فوق، مثال‌هایی از منابعی است که در فهرست‌های کتابخانه‌ای وجود ندارد؛ در حالی که وجود آنها در فهرست‌های کتابخانه لازم به نظر می‌رسد (بورک^{۱۵} و دیگران، ۲۰۰۳).

برخی از کتابخانه‌ها، وبسایت‌های فهرست‌نویسی راه‌اندازی کرده‌اند و این اطلاعات را در فهرست‌های پیوسته خود گنجانده‌اند. کتابخانه‌های مذکور برای اتخاذ چنین تصمیمی، دو دلیل عمده زیر را ارائه کرده‌اند:

۱. منابع بیشتری را در اختیار کاربران قرار دهند.

۲. به کاربران کمک کنند تا اطلاعات ارزشمند را در اینترنت بازیابی نمایند.

۲-۲. اینترنت و تأثیر آن بر فهرست‌های کتابخانه‌ای

ظهور اینترنت در عرصه فناوری که مجهز به منابع اطلاعاتی غنی‌ای نیز هست، حصار فهرست‌های کتابخانه‌ای را درهم شکست و این امکان را فراهم آورد تا کاربر بتواند علاوه بر یافتن محل اطلاعات، به متن کامل آن نیز دست یابد. برخی از کتابخانه‌ها کاملاً محتاطانه عمل می‌کنند و فقط از آن دسته از منابعی که خریداری شده یا از طرف کتابخانه به آن مجوز داده شده است، استفاده می‌کنند. به همین دلیل ثبات و پویایی این کتابخانه‌ها بیشتر از کتابخانه‌هایی

10. Duke
11. Bodleian
12. Google maps
13. GeaBios
14. Calimera
15. Burke

است که حاوی منابع «آزاد» هستند. برخی دیگر از کتابخانه‌ها بسیار جسورانه، کل منابعی را که از نظر آنان مناسب است، فهرست می‌کنند. طرح‌هایی مثل ا.سی.ال.سی.^{۱۶} (مرکز کتابخانه‌ای فهرست‌نویسی پیوسته) و وان استاپ شاپ^{۱۷} به کتابخانه‌ها این امکان را می‌دهند تا با مشارکت یکدیگر و در یک پایگاه داده جدا از وردک^{۱۸}، برای منابع اینترنتی خود رکوردهای فهرست بسازند. طرح وان استاپ شاپ نیز توسط کتابخانه‌های ملی اروپا به مرحله اجرا درآمده است. این کتابخانه به‌عنوان دروازه‌ای است که کاربران می‌توانند فهرست‌های کتابخانه‌ای خود را در آن جست‌وجو کنند (دانسیر^{۱۹}، ۲۰۰۷؛ مک‌نایت^{۲۰}، ۲۰۰۷).

این سرویس برای اولین بار در سال ۲۰۰۵ به صورت اینترنتی به کاربران ارائه شد. یکی از اهداف این سرویس آن است که به فرد امکان می‌دهد تا با یکی از زبان‌های اروپایی در یک یا کل فهرست‌های کتابخانه به جست‌وجو پردازد. زیرا این فهرست‌ها، در اصل به زبان‌های مختلف تهیه شده‌اند و از آنجا که در مدخل فهرست‌های پیوسته، نسبت به فهرست‌برگه‌ها، اطلاعات بیشتری وجود دارد، فهرست‌های مذکور به کاربر این امکان را می‌دهند تا در مکان‌های وسیع و با شیوه‌های متنوع به جست‌وجو، بازیابی و استفاده از اطلاعات پردازند (کلول مرین^{۲۱}، ۲۰۰۴).

هیلدرث^{۲۲} (۱۹۹۲)، معتقد است که آپک‌های امروزی در واقع جزء فهرست‌های نسل دومی هستند که ویژگی بارز آنها، قابلیت تجسس کلیدواژه‌ای (جست‌وجوی تک‌واژه‌ای در فیله‌های عنوان، مؤلف، و موضوع)، استفاده از عملگرهای بولین برای ترکیب دو یا چند واژه هستند و با این روند نمی‌توان انتظار داشت تا آپک‌های تحت وب بتوانند به رقابت با موتورهای جست‌وجوی اینترنتی پردازند. درحالی‌که آپک‌ها با ارائه راه‌حل‌های مناسب می‌توانند بازیابی منابع را برای کاربران خود ساماندهی کنند و با ترفندهایی مانند مختصرسازی کلمات یا عبارت جست‌وجو، ارائه مترادف‌ها، اصطلاحات اعم به جای کلمات، و پیشنهاد‌های مناسب به کاربران کمک کنند. پیام‌هایی که در زمان جست‌وجو به کاربر داده می‌شود، باید اطلاعات لازم را برای اصلاح و یا تغییر روش جست‌وجو در اختیار وی قرار دهد و از سردرگمی و بعضاً دل‌سرد شدن او بکاهد.

اولین و محکم‌ترین پاسخ برای عدم استقبال از فهرست‌های کتابخانه‌ای و استفاده از موتور جست‌وجوی گوگل، ساده‌تر و جذاب‌تر بودن کار با این موتور جست‌وجو برای کاربران است. به عبارتی دیگر می‌توان به آسانی و با سرعت اطلاعات مورد نیاز را بدون توجه به اعتبار و سندیت آن به دست آورد.

در مقاله‌ای که سایه (۲۰۰۰) ارائه کرده، متذکر شده است که اینترنت موجب بروز تغییراتی در نحوه کار کتابخانه‌ها و مشارکت آنها با یکدیگر شده و دامنه این تغییرات را

16. Online Computer Library Center (OCLCs)
17. One Stop Shop
18. World Cat
19. Dunsire
20. McKnight
21. Clevel- Merrin
22. Hildreth

در آینده بیشتر و بیشتر می‌کند و فهرست‌های کتابخانه‌ای را شامل می‌شود. شاید تعبیر آن زمان سایه از تغییرات در آینده کتابخانه‌ها، همین تقابل فهرست‌های کتابخانه‌ای با موتورهای جست‌وجوی عمومی همچون گوگل باشد که باعث شده تا کتابخانه‌ها و فهرست‌نویسان در فعالیت‌های روزانه فهرست‌نویسی خود، به‌طور منظم و مرتب، با استفاده از ابزارهای الکترونیکی، به تهیه فهرست و کپی آن پردازند.

چنانچه کتابخانه‌ها نتوانند فهرست‌های کتابخانه‌ای خود را با تغییرات نوین در عرصه اطلاع‌رسانی هماهنگ کنند، قادر به رقابت با سرویس‌های اطلاع‌رسانی مانند آمازون، گوگل و موتورهای جست‌وجوی توانمند در این عرصه نخواهند بود و جایگاه خود را به‌عنوان اولین بنیانگذاران خدمات اطلاع‌رسانی از دست خواهند داد. در همین راستا، سایه (۲۰۰۰)، اظهار می‌کند هرچند که رکوردهای فهرست شده با دقت و تلاش فراوان توسعه داده می‌شوند، ولی همچنان برای کاربران ناآشنا هستند و استفاده‌چندانی از آنها نمی‌شود. به همین دلیل، کتابداران دچار یأس و ناامیدی می‌شوند. آنها سعی می‌کنند تا کاربران را به استفاده از ابزارها و امکانات مختلف در کتابخانه‌ها تشویق کنند. البته ما معتقدیم با طراحی اپک کاربرمدارتر و جذاب‌تر، می‌توان توجه کاربران را به فهرست‌های کتابخانه‌ای جلب کرد.

در اوایل دهه ۱۹۹۰، وب وارد عرصه اطلاع‌رسانی شد و با سرعت شروع به پیشروی و گسترش کرد. وب راه‌های آسان‌تر و سریع‌تری برای دسترسی به اطلاعات فراهم و شرایطی ایجاد کرد که حتی کاربران مبتدی نیز بتوانند به راحتی از آن استفاده کنند. خدمات وب فوق‌العاده پیشرفته است و با موتورهای جست‌وجو و تأسیس سایت‌های جدید، همچنان به روند تکاملی خود ادامه می‌دهد. وب دارای مشخصه‌هایی است که طبق اظهارات هیلدرت و عده‌ای دیگر از محققان، فهرست‌های کتابخانه‌ای فاقد آن هستند.

۳-۲. اهداف به‌کارگیری فهرست‌های کتابخانه‌ای

سائوپرل و سایه (۲۰۰۵)، اهداف استفاده از فهرست کتابخانه‌ای را چنین بیان می‌کنند:

۱. فراهم آوردن این امکان که کاربر بتواند کتاب خود را از طریق نویسنده، عنوان یا موضوع پیدا کند؛

۲. کنار هم قرار گرفتن کتاب‌های کتابخانه از طریق نام نویسنده، موضوع یا شکل منبع؛

۳. کمک کردن به کاربر برای انتخاب یک ویرایش از یک کتاب از طریق اطلاعات

کتابشناختی آن یا از طریق ویژگی‌های محتوایی یا موضوعی.

این اهداف، امروز نیز همچون ۱۰۰ سال گذشته، همچنان استوار و معتبر باقی مانده‌اند و احتمال آنکه در آینده نیز از اهمیت آنها کاسته شود، بسیار کم است. البته واضح است که در

برخی موارد، نیاز به اصلاح و تعدیل و تنظیم در اهداف، ضروری به نظر می‌رسد. امروز، ما باید واژه «کتاب» را که توسط کاتر برای بیان اهداف به کار رفته است تغییر داده و اصطلاح «منبع اطلاعاتی» را جایگزین آن کنیم. نیاز به تغییر این واژه، پس از گذشت حدود یکصد سال از اظهارات کاتر، امری لازم است. البته نمی‌توان از دیاد و تکثیر انواع منابع اطلاعاتی را در اینترنت نادیده گرفت، اما سایر فناوری‌ها نیز بسیاری از منابع اطلاعاتی غنی را برای ما فراهم آورده‌اند.

دومین هدف از ایجاد فهرست‌های کتابخانه‌ای، فراهم کردن امکان جست‌وجو از طریق نام نویسنده، موضوع، نوع نوشتجات و مواد منتشره است، بدون توجه به اینکه اصلاً چنین اثری در کتابخانه وجود دارد یا خیر. زیرا کتابخانه‌ها نباید تنها به فهرست خود اکتفا کنند، بلکه باید امکان استفاده از فهرست سایر کتابخانه‌ها را نیز برای کاربران فراهم کنند. اینکه کتابخانه‌ها در فهرست جست‌وجوی خود، فقط به جست‌وجوی اثر موردنظر بپردازند یا سایر منابع را نیز مورد کنکاش قرار دهند، امری اختیاری است. در صورتی که آنان مایل باشند در سایر منابع نیز به جست‌وجو بپردازند، باید ابزارهایی تهیه کنند تا بتوانند به‌طور همزمان این کار را انجام دهند. دخیل بودن ایفلا در استانداردسازی این سؤالات به علت پایداری و سازگاری فهرست‌های محلی، موجب پایداری و سازگاری فهرست‌های متحد و مشترک وردکٔ می‌شود. سازگاری و پایداری فهرست‌ها، یکی از برتری‌های مهم اپک در مقابل گوگل محسوب می‌شود.

سائوپرل و سایه (۲۰۰۵)، در مقاله خود اظهار کردند: «سومین هدف که کمک به انتخاب کتاب براساس نشریه یا مشخصه آن بود، نیز مانند دو هدف قبلی برای گزینش منابع اطلاعاتی می‌باشد. با شیوه انتخابی کاربر، جست‌جوهای زیادی برای یافتن فهرست‌های پیوسته انجام می‌شود اما مقدار کمی از یافته‌ها در اپک موجود، قرار دارند. بنابراین برای پاسخگویی به نیاز کاربر و حمایت از وی، باید تغییرات ساختاری اساسی در فهرست‌های اپک اعمال نمود». می‌توان با بازنگری و بررسی ویژگی‌های گوگل و سایر فراهم‌آوردندگان اطلاعات، تشخیص داد که کاربر به کدامیک از جست‌وجوگرها علاقمند است. اما قبل از انجام چنین بازنگری، باید به سه هدف قبل که توسط کاتر ارائه شد، یک هدف چهارم را نیز اضافه کنیم و بدین ترتیب به کاربر کمک کنیم تا حوزه الکترونیکی و چاپی منابع اطلاعاتی در اف.آر.بی.آر را پیدا کند (گروه کاری ایفلا، ۱۹۹۸).

۳. ویژگی‌های سرویس‌دهنده‌های اطلاعاتی

ویژگی‌های سرویس‌دهنده‌های اطلاعاتی از جمله موتورهای جست‌وجوی اینترنتی مثل

آمازون، گوگل و همچنین آپک‌های کتابخانه‌ای، ویژگی‌هایی ذهنی محسوب می‌شوند. در واقع سطح رضایتمندی افراد مختلف از این سرویس دهنده‌های اطلاعاتی باعث شده تا بسیاری از ویژگی‌های آنها با سطح رضایتمندی کاربران از رابط کاربری آنها سنجیده شود. در میان این ویژگی‌ها، سعی شده ویژگی‌هایی را تشریح کنیم که بیشتر مورد توجه و استفاده کاربران هستند. یکی دیگر از محدودیت‌ها در زمینه بررسی ویژگی‌های این دسته از سرویس‌های اطلاعاتی، مربوط به نوع این پایگاه‌های اطلاعاتی است که سعی شده رایج‌ترین و شناخته‌شده‌ترین آنها در این مقاله مورد بحث قرار گیرد؛ آمازون به‌عنوان مشهورترین و عمومی‌ترین مرکز فروش منابع به‌ویژه کتاب، گوگل به‌عنوان موتور جست‌وجوی قوی اینترنتی، کتابخانه کنگره به‌عنوان شناخته‌شده‌ترین کتابخانه در حوزه تهیه فهرست‌های کتابخانه‌ای و همچنین وردکت را به‌عنوان رقیبی برای گوگل بررسی کنیم. این نوع بررسی‌ها در گذشته هم صورت گرفته است و افرادی مانند زومر^{۲۳} (۲۰۰۷) نیز، مقایسه‌های مشابه این را انجام داده و پیشنهادهای نیز برای بهبود وضعیت فهرست‌های کتابخانه‌ای ارائه کرده‌اند.

۱-۳. نمایش سازگاری

به علت معروف بودن گوگل، ممکن است افراد چنین تصور کنند که این موتور جست‌وجوگر بیشتر از سایر جست‌وجوگرها کارایی دارد و مورد پسند کاربر واقع می‌شود. به نظر می‌رسد علت استفاده از کتاب‌های گوگل^{۲۴} و گوگل اسکولار^{۲۵} نیز، همین طرز تفکر کاربران باشد. این دو بخش هم مانند فهرست‌های بازبینی شده از جمله کتابخانه کنگره، آمازون، و وردکت، جلوه‌های پایداری و سازگاری را نشان می‌دهند، اما هیچ‌یک از آنها مشخص نمی‌کند که چگونه مواد و مطالب نمایش داده شده را انتخاب می‌کنند.

۲-۳. نوع اطلاعات نمایشی

موتورهای جست‌وجوگر گوگل و آمازون، به آنچه قرار است نمایش داده شود، اشاره می‌کنند. برای مثال، عنوان یا خلاصه‌ای از موضوع مورد نظر را بیان می‌کنند. فهرست‌های کتابخانه‌ای داده را از طریق نمایش آنها، با ساختارهای معروف و شناخته شده‌ای همچون نام نویسنده، عنوان و شماره فراخوانی مشخص می‌سازند. آمازون تصاویری از جلد کتاب، نویسنده و عنوان کتاب را به کاربر نشان می‌دهد. در نمایش کامل، کاربر تعدادی از صفحات کتاب و توضیحات مکتوب آن را مشاهده می‌کند. البته توجه داشته باشید که داده‌های کتابشناختی به وی ارائه نخواهد شد. فهرست‌ها دارای توضیحات کتابشناختی مختصری هستند که مشابه یکدیگرند، اما برای دیدن رکورد کامل کتابشناختی، راه‌های دیگری وجود دارد که کاربر باید

23. Zumer
24. Google books
25. Google scholar

از طریق آن، به اطلاعات در این زمینه دست یابد. ولی در مقابل، گوگل داده‌های خود را هرگز تغییر نمی‌دهد، بلکه آن را در صفحات اصلاح شده وب نمایش می‌دهد.

۳-۳. رابط کاربری

سرویس دهنده‌های اطلاعاتی گوگل و آمازون مانند سایر اپک‌های کتابخانه‌ای از رابط کاربر استفاده می‌کنند. آنها نمایش داده‌ها را طبق سلیقه مخاطب تغییر نمی‌دهند. برای مثال تفاوتی بین نحوه نمایش داده به بچه‌ها و افراد معلول و سایر کاربران وجود ندارد. گوگل به کاربر امکان انتخاب زبان را می‌دهد. در گوگل اسکولار، شخص می‌تواند برحسب اولویت از سیستم استفاده نماید.

۳-۴. ارتباط میان نتایج جست‌وجو

کل سرویس دهنده‌های معرفی شده، رکوردهایی از انتشارات به زبان‌های مختلف را تهیه می‌کنند. برای مثال می‌توان به کتاب آمبر توکو^{۳۶} با عنوان «Rose» اشاره کرد که به زبان‌های انگلیسی، ایتالیایی و اسلووانیایی در سیستم موجود است، اما سیستم نمی‌تواند تشخیص دهد که سه نسخه زبانی متفاوت متعلق به یک کتاب است و با یکدیگر یکسان هستند. همچنین قادر نیست این سه نسخه را در یک گروه قرار داده و نمایش دهد.

در گوگل، آمازون و وردکِت کاربر می‌تواند از طریق سایر نشریه‌های منتشر شده یا وب‌سایت‌های مختلف، به مطالب بازنگری کتاب دست یابد. گوگل اسکولار هیچ‌گونه اتصالی بین سایت‌ها برقرار نمی‌سازد، اما به جست‌وجوگر این امکان را می‌دهد تا از پیوندهای موجود برای جست‌وجوی صفحات مشابه وب استفاده کند.

۳-۵. شیوه‌های مختلف جست‌وجو

کل سرویس دهنده‌ها به استثنای آمازون، راه‌های مختلفی برای جست‌وجو ارائه می‌دهند. در یک جست‌وجوی ساده، کاربر سؤال خود را وارد می‌کند و ممکن است مایل به جست‌وجو در کل وب باشد یا جست‌وجوی خود را به تصاویر، فیلم‌های ویدئویی، اخبار، نقشه‌ها و یا گروه ویژه‌ای از منابع محدود کند. در جست‌وجوی پیشرفته، تعدادی گزینه برای محدود کردن و اصلاح سؤال وجود دارد. برای مثال در کتاب‌های گوگل، دوره زمانی مربوط به جست‌وجوی منابع، نویسنده یا حتی کلمات و عبارات، محدود می‌شود. اخیراً، گوگل تابعی برای جست‌وجوی فهرست‌های کتابخانه‌ای نیز ارائه کرده است. از مزایای تابع مذکور این است که کاربر مجبور نیست برای جست‌وجو، به‌طور جداگانه یک بار به سراغ فهرست و یک بار به سراغ وب برود. به عبارت

26. Umberto Eco

دیگر، وی می‌تواند به‌طور همزمان به جست‌وجو در وب و فهرست بپردازد. علاوه بر این، کاربر می‌تواند اصطلاح مورد جست‌وجو را مشخص و عبارت «جست‌وجو در کتابخانه»^{۳۷} را به آن ضمیمه کند. به این ترتیب، گوگل در فهرست‌های کتابخانه‌ای به جست‌وجوی اصطلاح مورد نظر می‌پردازد. وردکِت یکی از اولین فهرست‌های کتابخانه‌ای است که به این شیوه به گوگل پیوست شده است. از طرف دیگر فهرست‌های کتابخانه‌ای پیوندهایی به اسناد الکترونیکی موجود در وب، فراهم می‌کنند (سائوپرل و سایه، ۲۰۰۹).

۳-۶. داده‌های مستند و کتابشناختی

گوگل اسکولار فاقد داده‌های مستند یا کتابشناختی است، اما قادر است غلط‌های املائی متون انگلیسی را تصحیح کند. متأسفانه توانایی تصحیح غلط املائی گوگل اسکولار محدود به زبان انگلیسی است و در مورد سایر زبان‌ها نمی‌تواند کاری انجام دهد. گوگل اسکولار و کتب گوگل حاوی تعدادی داده‌های کتابشناختی هستند که داده مستند ندارند. آموزون هم حاوی مجموعه کوچکی از داده‌های کتابشناختی و فاقد داده‌های مستند است؛ علاوه بر این، قادر به تصحیح غلط‌های املائی نیست. در صورتی که اغلب فهرست‌ها، چنانچه کاربران از اصطلاح جست‌وجوی بهتری استفاده کنند، اطلاعات مستند نیز به آنان ارائه خواهد داد.

۳-۷. نمایش مطالب بازیابی شده

ترتیب نتایج بازیافتی در گوگل یا آموزون برای کاربران مفهوم چندانی ندارد. در کتابخانه کنگره و وردکِت چنین به نظر می‌رسد که نظم و ترتیب خاصی برای مجموعه بازیافتی وجود ندارد، اما کاربران می‌توانند معیار طبقه‌بندی و ترتیب خاص برای این مجموعه انتخاب کنند. سایر سیستم‌ها نیز ابزار و مفاهیم مناسبی برای هدایت به سمت مطالب بازیافتی، ارائه نمی‌کنند (از جمله موارد کمک‌کننده برای بازیابی داده‌ها، موضوع و سال انتشار منابع اطلاعاتی است).

۳-۸. ویژگی مطلوب و نامطلوب

بررسی ویژگی‌های مطلوب و نامطلوب هر یک از فهرست‌های کتابخانه‌ای (وردکِت، آموزون، کتابخانه کنگره و گوگل) نشان می‌دهد که هر کدام نسب به دیگری چه مزیتی دارند.

- **وردکِت:** وردکِت حاوی بیش از یک بلیون داده اطلاعاتی است. این سیستم داده‌های اطلاعاتی مذکور را از بیش از ۱۰۰۰۰ کتابخانه در سراسر جهان جمع‌آوری کرده است. این گستردگی، امکان جست‌وجو و محدودکردن آن به نوع خاصی از مطالب - صوتی، تصویری و چاپی - را فراهم می‌کند. همچنین این سیستم با چنین مشخصه‌ای مانند گوگل، با

27. Find in a library

استفاده از واژه‌های کلیدی عنوان مدرک، شرایط مناسبی را برای انجام جست‌وجو در سطح پیشرفته ایجاد می‌کند. در حالت معمولی، کاربر می‌تواند با استفاده از نام به جست‌وجوی منبع اطلاعاتی مورد نیاز بپردازد. از مزایای این شیوه، آن است که لازم نیست کاربر حتماً بخش مربوط به نام خانوادگی را بداند. برای مثال، نام میانی نیز بخشی از نام خانوادگی چندبخشی محسوب می‌شود. البته توجه داشته باشید شیوه مذکور، با شیوه‌ای که در آن کاربر باید برای وارد کردن سؤال خود، ابتدا نام خانوادگی را وارد کند، متفاوت است. در وردکت، کاربر می‌تواند با محدود کردن سؤال به زبان، قالب متن یا زمان انتشار آن، به جست‌وجوی موضوع مورد نظر بپردازد. نکته قابل توجه آن است که گوگل فاقد چنین ویژگی است. علاوه بر این، برخی از کتابخانه‌ها با اضافه کردن متون توضیحی، اطلاعاتی در زمینه موضوع مورد نظر، فهرست مندرجات، چکیده و بخش‌هایی از متن اصلی، به توصیف آن کمک می‌کنند.

- **آمازون:** نمایش تصاویر روی جلد کتاب‌ها از ویژگی‌های منحصربه‌فرد کتابفروشی آمازون محسوب می‌شود. این ویژگی‌ها در سال ۲۰۰۰ ابداع شد و استفاده از آن تاکنون ادامه یافته و به ابزاری مشهور و کاربردی تبدیل شده است. البته کتابفروشی آمازون پیشنهاداتی را نیز در مورد استفاده بالقوه از موضوعات کاربردی که توسط کاربران خریداری می‌شوند، ارائه می‌کند (کویل، ۲۰۰۷).

- **کتابخانه کنگره:** کتابخانه کنگره برای جلب کاربران خود، به برخی از رکوردهای کتابشناختی، فهرست مندرجات، چکیده و بخش‌هایی از متن را اضافه کرده است. البته واقعیت این است که آپک کتابخانه کنگره بجز تعداد منحصربه‌فرد رکوردهای کتابشناختی خود، ویژگی متمایز و فوق‌العاده دیگری نسبت به موارد مشابه ندارد (بیروم^{۲۸}، ۲۰۰۵).

- **گوگل:** وقتی کاربر در گوگل مشغول جست‌وجو است، چنین تصور می‌کند که کل منابع اطلاعاتی دنیا در دسترس وی قرار دارد. نتایج حاصل از تحقیق، برحسب اهمیت طبقه‌بندی می‌شوند. مهم‌ترین اطلاعات در صفحات اولیه گنجانده شده‌اند و کاربر می‌تواند با استفاده از پیوندها به کل اسناد دست یابد. شخص می‌تواند در وب به جست‌وجوی هر نوع اطلاعاتی راجع به موضوع مورد نظر خود بپردازد یا اینکه فقط به جست‌وجوی تصاویر یا سایر اطلاعات برود (آنتلمن^{۲۹} و دیگران، ۲۰۰۷؛ مارکی، ۲۰۰۷).

یافته محققان حاکی از آن است که در گوگل، منابع اطلاعاتی براساس موضوع طبقه‌بندی نمی‌شوند، بلکه معیار طبقه‌بندی آنها، شهرت و عمومیت منبع است. گوگل اسکولار و کتب گوگل نیز مطالب بارگیری شده بیشتری را طبقه‌بندی می‌کنند (گاتن بی^{۳۰}، ۲۰۰۶).

28. Byrum
29. Antelman
30. Gatenby

۴. چشم اندازی به فهرست‌های آتی

بازنگری و بررسی ویژگی‌های آپک‌های موجب شکل‌گیری ایده‌های جدید در مورد وضعیت ظاهری و شیوه کاری فهرست‌ها در آینده شده است. در حال حاضر ایفلا توجه خاصی به آن دسته از کاربرانی که دارای عقب‌ماندگی و ناتوانی جسمانی هستند، دارد. به‌عنوان مثال کتابخانه‌هایی را برای افراد نابینا تهیه کرده است. در حال حاضر، در سیستم کامپیوتری راهکارهای زیادی برای افراد ناتوان ارائه شده است. همچنین در سیستم‌های نوین کتابخانه‌ای سعی شده تا با انتخاب رنگ‌ها، اندازه کلمات، ورود صدا و تطبیق رشته علمی با اصطلاحات فنی در فایل‌های مستند، استفاده از این کتابخانه‌ها برای افراد ناتوان، تا حدی آسانتر شود. البته چنین کاربرانی باید یک رابط آپک را که مناسب و منطبق با معلولیت آنهاست، انتخاب کنند. بچه‌ها نیز به‌عنوان گروه ویژه‌ای از کاربران، باید رابطی با مقطع فکری و شناختی خود انتخاب کنند.

با توجه به تأکید اتحادیه اروپا بر تعدد زبان‌های کاربردی و فرهنگ‌ها در سال ۲۰۰۸، باید به زبان آپک نیز بیش از پیش توجه شود. هر چند انگلیسی در حال حاضر زبان اول و مهم‌ترین زبان در دنیا محسوب می‌شود، اما این دلیل نمی‌شود که سایر زبان‌ها کنار گذاشته شوند. با جهانی شدن جوامع و عبور و مرور مردم در کشورهای مختلف، کتابداران باید نهایت تلاش خود را بکنند تا علاوه بر حفظ زبان‌های موجود در سیستم‌ها، زبان‌ها و خطوط جدید و متعددی را به آنها اضافه کنند (مکنایت، ۲۰۰۷).

تنوع زبان و فرهنگ تنها در صورتی برقرار و حفظ خواهد شد که آپک به کاربر این امکان را بدهد تا بتواند زبان و خط رابط را تغییر دهد و به جست‌وجو در فهرست‌های زبانی پردازد که توسط یک یا چند زبان دیگر آماده شده‌اند.

کتابخانه‌های ملی اروپا که جست‌وجوی فدرالی^{۳۱} انجام می‌دهند، مجهز به زبان و فرهنگ‌های مختلف هستند. جست‌وجوی واحد منابع مختلف اطلاعاتی توسط یک کتابخانه یا جست‌وجوی منابع به صورت تک‌تک و جداگانه، اختیاری است و کاربر می‌تواند با هر کدام از این دو شیوه که مایل است، به جست‌وجوی مطالب موردنظر خود پردازد. به‌عنوان مثال در شیوه اول، کاربر با کسب اجازه از فروشنده به جست‌وجوی فهرست کتابخانه و یک یا چند پایگاه داده کتابشناختی یا تمام‌متن، می‌پردازد. البته در بخش «اصطلاحات فنی کتابخانه» نباید با مجبور کردن کاربر به نوشتن نوع اثر، موضوع آن و یا نام نویسنده در کادر مخصوص رابط جست‌وجو، وی را به دردسر انداخت. سیستم باید بتواند با مقایسه عبارات و اصطلاحات با اطلاعات موجود در پایگاه داده، نوع عبارت یا اصطلاحی را که کاربر برای جست‌وجو نوشته است، مشخص کند. علاوه بر این، سیستم باید کارهای مختلف یک نویسنده را از یکدیگر تفکیک کند.

31. Federated search

کاربر باید بتواند به یکی از دو شیوه جست‌وجوی ساده یا پیشرفته به جست‌وجوی انواع اطلاعات پردازد. البته انتخاب یکی از این دو شیوه کاملاً اختیاری است و کاربر می‌تواند طبق سلیقه خود، رابطه را اختصاصی کند.

اخیراً، پیشنهادات مربوط به یکپارچه‌سازی سرویس‌های کتابخانه‌ای با استقبال گرم عده‌ای از فروشندگان نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای روبرو شده است. به‌عنوان مثال، انداور^{۳۲} یک سیستم مدیریت مجموعه پیچیده است که فهرست و رکوردهای مستند را با موجودی کتابخانه، و اطلاعات سفارشی را با اطلاعات فروشنده و مشتری، پیوند می‌دهد. این سیستم همچنین امکان امانت‌دهی بین کتابخانه‌ای را نیز فراهم می‌آورد و با استفاده از مراجع موجود در آثار اختصاصی، رکوردهای مستند را به یکدیگر پیوند می‌دهد.

در صورتی که یک فهرست وسیع یا ترکیبی از چند فهرست، یا سایر منابع اطلاعاتی را در اختیار داشته باشیم، می‌توانیم مجموعه قابل توجهی از اطلاعات را بازیابی کنیم. البته حجم وسیع نتایج بازیافتی نباید موجب سردرگمی کاربر شود. مارکی (۲۰۰۷) پیشنهاد داد تا زنجیره مطالب بازیافتی شده، فهرست‌گذاری و به گروه‌های کوچکتر تقسیم‌بندی شود تا به این وسیله، کاربر با اطلاعات مرتب و طبقه‌بندی شده سروکار داشته باشد.

سیستم اطلاع‌رسانی کتابخانه‌کنگره، نمونه‌ای از این نوع شیوه ارائه منابع اطلاعاتی محسوب می‌شود. البته توجه داشته باشید که این شیوه را نمی‌توان در یک فهرست محدود اعمال کرد، بلکه برای اجرای آن باید چندین فهرست مختلف یا یک فهرست فوق‌العاده گسترده را در اختیار داشته باشیم. شیوه مذکور، در جست‌وجوی فدرالی قابل اجراست.

زومر در سال ۲۰۰۷، ویژگی‌های آمازون و فهرست‌های کتابخانه‌ای را با یکدیگر مقایسه و شیوه جدید استفاده کاربران از این مراکز را مشاهده کرد. به‌عنوان مثال، کاربران به جای استفاده از امانت‌های بین کتابخانه‌ای، کتاب‌های دسته دوم را خریداری می‌کنند. زومر از شرایط معمول، لیستی تهیه کرده است که عبارتند از: سادگی و سهولت کار با سیستم، دستیابی مستقیم به منابع، طبقه‌بندی مرتبط و پیوسته منابع، کمک به جست‌وجوهایی که در آن کاربر با مشکل مواجه می‌شود، امکان جست‌وجوی کلی و جست‌وجوی گریخته و درنهایت، طبقه‌بندی معنی‌دار مجموعه‌های بازیافتی. وی معتقد است باید از شیوه‌های کتاب‌سنجی معروف استفاده کرد؛ از جمله می‌توان به شیوه ارتباط کتابشناختی^{۳۳} و تجزیه و تحلیل و اشتراک در متن^{۳۴} اشاره کرد. این شیوه‌ها به‌عنوان مقیاس سنجش شباهت مطالب به کار می‌روند و می‌توانند مطالب مشابه را به خوانندگان معرفی کنند. این شیوه‌ها برای آثار علمی، فوق‌العاده کارآمد هستند، اما برای مطالعه آثار داستانی و رمان، شیوه اف.آر.بی.ار مناسب‌تر است. در واقع مکانیزم طبقه‌بندی یک واحد، پاسخ‌گوی عرضه معنی‌دار کل نتایج تحقیق به کاربر نخواهد بود.

32. Endeavour
33. Bibliographic coupling
34. Co - citation analysis

یکی دیگر از موضوعات قابل بحث راجع به نمایش اطلاعات، ذکر صریح و شیوه ارائه نمایشی است. سؤالی که اینجا مطرح می شود این است که: آیا لازم است یک سلسله واژگان را به عنوان نام نویسنده یا عنوان اثر، بیان کنیم؟ با توجه به خطاهایی که کاربران هنگام جست و جو مرتکب می شوند، - به عنوان مثال در کادر مربوط به نام نویسنده، عنوان اثر را وارد می کنند - وارد کردن این سلسله واژگان ضروری نیست، مگر آنکه ایفلا انجام دادن آن را اجباری کرده باشد. البته نشانه گذاری اصطلاح جست و جو، می تواند با نشانه دار کردن واژه های مترادف که در فایل های مستند کاربرد دارند، مرتبط باشد و مطلوب واقع شود.

کاربران اغلب تمایل دارند روی مجموعه های بازیافتی بیشتر کار کنند. به عبارتی، آنان مایلند جست و جوی بیشتری روی این مجموعه انجام دهند. همچنین باید امکاناتی فراهم آید تا این دسته از کاربران بتوانند به شیوه های معنی دار مختلف، مجموعه بازیافتی را مرتب، بازنگری، پرینت، دانلود یا ایمیل کنند. تمام ویژگی های فوق در پایگاه های داده وجود دارد، اما به ندرت می توان چنین ویژگی هایی را در فهرست های کتابخانه ای دید.

توجه داشته باشید که جست و جو همیشه به یک مجموعه گسترده بازیافتی ختم نمی شود، اما در صورت دستیابی به چنین مجموعه ای، کاربر باید بتواند نسبت به تاریخ امانت و مطالعه کتاب، میزان آن را کاهش یا افزایش دهد. همچنین وی باید این امکان را داشته باشد تا بتواند بخشی از اسناد بازیافتی را که در حال مطالعه آن است، حذف کند. از طرف دیگر، سیستم باید بتواند مجموعه ای مشابه آنچه را کاربر در اختیار دارد به وی پیشنهاد کند، البته به شرط اینکه ویژگی محرمانه بودن اطلاعات، همچنان حفظ شود.

وجود اطلاعات بازیافتی و سهولت دستیابی به آن از مهم ترین ویژگی سیستم های کتابخانه ای است. در واقع نمایش باید نشان دهد که یک مطلب در کتابخانه موجود است یا از یک منبع دیگر گرفته می شود. به عبارتی دیگر نشان دهد که گردآوری پایگاه داده و دستیابی به آن، محدود به کتابخانه است یا از طریق رمز عبور می توان به آن دست یافت. همچنین نمایش باید نوع منبع اطلاعات را مشخص کند؛ این منبع ممکن است چاپی، الکترونیکی یا میکرو فیلم باشد که برای استفاده از هر کدام، باید شیوه مخصوص آن را اجرا کرد. علاوه بر دو مورد فوق، نمایش نشان می دهد که مطالب مورد نیاز در قفسه وجود دارد یا باید آن را از جای دیگر بگیرد.

کتابخانه با پیوند رکوردهای کتابشناختی به منابع مختلف موجود در وب یا پایگاه داده های مختلف از جمله بخش های بازنگری کتاب، داده های کتابشناختی، اطلاعات درباره نویسنده، تصاویر و متون خریداری شده از ناشر یا متون دیجیتالی متعلق به گوگل اسکولار، یا پروژه های دیجیتالی مشترک، می تواند فهرست را از نظر محتوا غنی سازی کند. جنبه های

تقویت‌کننده مذکور، علاوه بر اینکه به کتابخانه امکان نمایش مطالب خود را براساس نام نویسنده، موضوع و سبک نوشتاری می‌دهد، منابع مطالب مربوط به وب و سایر منابع دیگر را نیز در معرض نمایش قرار می‌دهد. چنین اطلاعاتی نسبت به منابع موجود در گوگل اسکولار از اعتبار و کیفیت بهتری برخوردار است. این شرایط به کاربر توانایی آن را می‌دهد تا امکان برقراری ارتباط بین اسناد و انتقال آنها را از مجموعه بازیافتی فراهم آورد.

برای جست‌وجوی یک منبع اطلاعاتی، در اختیار داشتن نام نویسنده، عنوان یا موضوع اثر موردنظر کافی نخواهد بود، بلکه معیارهای مهم دیگری نیز وجود دارد. از جمله این معیارها می‌توان به مجرای انتقال مطالب، قالب کتابشناختی (دایرةالمعارف و کتاب درسی)، زمان انتشار و سطح دشواری متن برای یک متخصص یا آماتور در آن رشته خاص، اشاره کرد. قالب مارک در مورد اکثر ویژگی‌های فوق، اطلاعات کافی در اختیار دارد و حتی کتابداران به‌ندرت از این اطلاعات استفاده می‌کنند (بیرانوند و شریفی مقدم، ۱۳۸۸).

ما مایلیم از دیدگاه متصدیان فهرست نیز برخی پیشرفت‌های فهرست‌های کتابخانه‌ای را مورد ارزیابی قرار دهیم. برخی از اطلاعات از جمله سال انتشار، مسئولیت اجرا و نقطه مرکزی دستیابی به اطلاعات در قالب‌های رایج مارک نیز مجدداً تکرار می‌شوند که باید از تکرار چنین مطالبی جلوگیری کرد. ناشران و کتابداران باید برخی از این اطلاعات را در رکوردهای فهرست‌هایی که به‌طور پیوسته ساخته می‌شوند، به اشتراک بگذارند. به اشتراک‌گذاری اثر فهرست شده در وب‌سایت‌ها نیز امکان‌پذیر می‌باشد، اما درصد موفقیت آن کم است.

۵. نتیجه‌گیری

ویژگی مشترک و قابل انتظار برای تمامی اپک‌ها، برطرف کردن انتظارات کاربران است. هر اپک باید به فراخور نیازهای کاربران خود، بهترین و ساده‌ترین روش‌ها را برای دسترسی به اطلاعات ارائه کند. کتابخانه‌ها هنوز هم نتوانسته‌اند اصل شخصی نمودن اطلاعات کاربران را به آن صورت که در آمازون دیده می‌شود، برای کاربران خود انجام دهند. در ضمن رعایت دو اصل امانتداری و حفظ حریم کاربران باید بیشتر مد نظر قرار گیرد (زومر، ۲۰۰۷).

بهترین کاری که کتابخانه‌ها و در واقع فهرست‌های پیوسته باید انجام دهند، توجه به جامعه اطلاعاتی خود و سعی در برطرف کردن نیازهای این کاربران است. انجام مطالعات گسترده بر روی رفتار اطلاع‌یابی کاربران می‌تواند طرح مناسبی را در اختیار کتابخانه‌ها برای بهبود فعالیت‌های خود قرار دهد. از جمله این مطالعات و بررسی‌ها می‌توان موارد زیر را نام برد:

- کاربران از فهرست‌های کتابخانه‌ای چه انتظاراتی دارند؟
- از دیدگاه کاربران وجود چه مشخصه‌هایی در یک فهرست می‌تواند آن را کاربردی‌تر کند؟

• وقتی تغییر و تحولی در مشخصه‌های یک فهرست صورت می‌گیرد، واکنش کاربران در مقابل این تغییرات چیست؟

• کاربران به چه نحوی از فهرست‌های کتابخانه‌ای استفاده می‌کنند؟

انجام چنین مطالعاتی، کتابخانه‌ها را قادر به شناخت هر چه بیشتر نیاز کاربران خود می‌کند. همچنین به آنها کمک می‌کند تا خدمات خود را همگام با فناوری روز و سطح توقعات کاربران پیش ببرند. البته نباید فراموش کرد که کتابخانه‌ها هرگز نمی‌توانند با قدرت اقتصادی‌ای چون آمازون مقابله کنند. بنابراین باید کوشش کنند تا با ادغام تجربیات سنتی و نتایج مطالعات اینچنینی، به حفظ کاربران فعلی خود و جذب کاربران جدید اقدام کنند.

یکی از کارهای ضروری آن است که به‌طور دائم ویژگی‌هایی که توسط سایر سیستم‌ها، به‌خصوص وب‌سایت‌های تجاری استفاده می‌شوند را شناسایی کنیم. ممکن است اجرای این ویژگی‌ها یا ویژگی‌های مشابه آن، در سیستم مورد کاربرد در کتابخانه‌ها نیز سودمند واقع شود. زمانی که سایه (۲۰۰۰) در مقاله خود پیشنهاد فهرست‌های پیوسته را ارائه داد، در کمتر از چند ماه کتابفروشی آمازون آن را در سیستم خود اجرا کرد. البته منظور این نیست که آمازون دقیقاً از نظرات سایه استفاده کرد، چون این ایده منحصر به گروه تحقیقاتی او نبود؛ اما این امر حاکی از آن است که یک ارزیابی ساده می‌تواند به کاربران کمک کند و نتایج کارآمدی را در پی داشته باشد. باید توجه داشت که ارزیابی و تحقیقات فقط وظیفه نویسندگان حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی نیست، بلکه این وظیفه همه خوانندگان، فعالان و کاربران کتابخانه است که با انرژی و دلگرمی به ارائه راهکارهایی بپردازند که از طریق آن بتوان فهرست پیوسته را بیش از پیش ارتقاء داد. البته این حرکت نباید فقط در حد ارائه پیشنهاد به همکاران باشد، بلکه باید آن را به مدیران و صاحب‌نظران این حوزه ارائه کنیم تا به مرحله عمل برسد. جامعه کتابداری باید سرسختانه از ایده‌های خود دفاع کند و به هیچ وجه پاسخ «نه» از سوی مدیران و مسئولان را نپذیرد. به این فکر کنیم که اگر فرد کیلگور^{۳۵} جواب «نه» مسئولان را به‌عنوان جوابی متقاعدکننده می‌پذیرفت، ما اکنون منبع مهم اسی‌ال‌سی را در اختیار نداشتیم.

تاکنون پیشنهادهاى مختلفی در زمینه آپک‌های کتابخانه‌ای ارائه شده که با اجرای هر کدام از آنها به پیشرفت‌های قابل ملاحظه‌ای دست یافته‌اند. در واقع کتابداران باید مصرانه متقاضی ویژگی‌های آپک خود باشند و به‌طور جدی از فروشندگان بخواهند تا شرایط ویژه مورد نظرشان را برای آنها فراهم کنند و به‌جای آنکه در گوشه‌ای بایستند و زمام کتابخانه را به دست فروشندگان بدهند، باید خود وارد عرصه شده و کنترل امور را در دست بگیرند.

منابع

بیرانوند، علی؛ شریف مقدم، هادی (۱۳۸۸). «آپک‌ها و مفاهیم انتقال اطلاعات». *فصلنامه کتاب*، ۲۰(۳): ۲۳-۳۶.

35 . Fred Kilgour

- Antelman, K.; Synema, E. ; Pace, A.K. (2007). "Toward a twenty – first century library catalog". *Information Technology and Libraries*, 25(3): 128-139.
- Bates, M.J. (2003). "Task force recommendation 2,3 research and design review: Improving user access to library catalog and portal information". paper presented at the Bicentennial Conference on Bibliographic Control in the New Millennium, Library of Congress Washington, DC. Retrieved August 6, 2007, from:
www.loc.gov/catdir/bibcontrol/2.3BatesReport6-03.doc.pdf
- Burke, G.; Germain, C.A.; Van Ullen, M.K. (2003). "URLs in the OPAC: Integrating or disintegrating research libraries' catalogs". *The Journal of Academic Librarianship*, 29(5): 290-297.
- Byrum, John D. (2005). "IFLA's ISBD programme, purpose, process, and prospects". from:
http://www.ddb.de/news/pdf/papers_byrum.pdf
- Calhoun, K. (2006). "The changing nature of the catalog and its integration with other discovery tools". Report to the library of Congress. from:
www.loc.gov/catdir/calhoun-report-final.pdf
- Clevel- Merrin, G. (2004). "MACS (Multilingual Access to Subjects): A virtual authority file across languages". *Cataloging & Classification Quarterly*, 39 (½): 323-230.
- Dunsire, G. (2007). "RDA and library systems". European Library Automation Group – ELAG 2007: Library 2.0, European Library Automation Group, Barcelona. Retrieved Jul. 1, 2007, from: [http:// elag2007.upf.edu/ papers.htm](http://elag2007.upf.edu/papers.htm)
- Functional requirements for bibliographic record [Final Report] (1998). "IFLA Study Group on the Functional Requirements for Bibliographic Records". from:
[http://www.ifla.org/VII/s13 /frbr/frbr.htm](http://www.ifla.org/VII/s13/frbr/frbr.htm)
- Gatenby, J.(2006). "To days information consumer tapping into international library services: Making it a reality". NVB/OCN 2006 Conference, Amsterdam, November 7-8. from:www.oclcpeace.org/content/1400/pdf/article-
- Gutherie, K.M. (1999). "JSTOR: The development of cost-driven, value-based pricing model". In: Ekman, R. and Quandt, R.E. (Eds). *Technology and scholarly communication*. University of California Press, Berkeley, CA.
- Hildreth, C.R (1992). *Online public access catalogs: The user interface*. Dublin, OH: OCLC.
- Markey, K. (2007). " The online library catalog: Paradise lose and paradise regained?". *D-Lib Magazine*, 13 (1/2):77- 86.
- McKnight, S. (2007). "A futuristic view of knowledge and information management". European Library Automation Group – ELAG 2007: Library 2.0, European Library

- Automation Group, Barcelona. Retrieved July 1, 2007, from:
<http://elag2007.upf.edu/papers.htm>
- Sauperl, A.; Saye, J.D. (2005). "Opis dokumentov in možnosti za njihov priklic v svetovnem spletu" ("Description of documents and their retrievability on the web"). Informacijski viri in storitve knjižnic v elektronskem okolju: Strokovno posvetovanje Portoroz, Zveza bibliotekarskih društev Slovenije, Ljubljana, 24-26 October, pp.95-111.
- _____ (2009). "Have we made any progress? Catalogues of the future revisited". *Journal of Documentation*, 65 (3):500-514.
- Saye, J.D (2000). "tradicionalni katalogi v sodobni informacijski družbi". Zveza bibliotekarskih društev Slovenije, Ljubljana, 11-13 October, pp.95-107.
- Zumer, M. (2007). "Amazon: Competition or complement to OPACs". BID: Textos universitaris de biblioteconomia I documentacio. from:
www2.ub.edu/bid/consulta-articulos.php?fichero=19zumer2.htm